

29.6.2017

Opetus- ja kulttuuriministeriön kirjaamo
kirjaamo@minedu.fi

Lausuntopyyntö OKM/32/040/2015

JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN MUSEOPALVELUJEN (JYVÄSKYLÄN TAIDEMUSEO, KESKI-SUOMEN MUSEO JA SUOMEN KÄSITYÖN MUSEO) LAUSUNTO EHDOTUKSESTA MUSEOPOLIITTISEKSI OHJELMAKSI

Jyväskylän kaupungin museopalvelut muodostuu kolmesta museosta, joita ovat Jyväskylän taidemuseo (aluetaidemuseo), Keski-Suomen museo (maakuntamuseo) ja Suomen käsityön museo (valtakunnallinen erikoismuseo). Lausunto Ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi on valmisteltu yhdessä kaikkien kolmen museon kesken.

Suomi tarvitsee museoita -johdannossa perustellaan hyvin museoiden merkitystä ja paikkaa yhteiskunnassa. Johdannossa todetaan, ettei kaikista museotoiminnan osa-alueista ole ohjelmassa omaa kehittämiskokonaisuutta, vaan esimerkiksi näyttelytoiminta nähdään osana toiminnan kokonaisvaltaista kehittämistä.

Muuttuva toimintaympäristö -kohdassa on tunnistettu ne merkittävät toimintaympäristön muutokset, jotka museotoiminnan kannalta ovat keskeisiä ja vaikuttavat museotyön sisältöön, toimintatapoihin, rakenteisiin sekä rahoitukseen.

Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi linjaa hyvällä ja kestäväällä tavalla museoalan kehittämissuuntia ja keskeiset menestystekijät vuoteen 2030. Museoalan visio on kunnianhimoinen, mutta saavutettavissa oleva tavoite. Ohjelman arvoihin on helppo yhtyä. Arvoissa tulee esille museotyön pitkäjänteinen luonne, mutta samalla myös kyky reagoida ympäristöön nopeastikin. Yhdessä tekeminen, kanssakäyminen yhteisöjen kanssa sekä se, että museoilla on yhä vahvempi rooli moniäänisessä ja demokraattisessa yhteiskunnassa ovat asioita, jotka kuvastavat museoiden asemaa ja merkitystä.

Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet

Tavoitteena on vahvistaa museoiden yhteiskunnallista asemaa ja niiden aktiivista toimintaa ihmisten ja yhteisöjen kanssa yhteiskunnallisesti merkittävien ja ajankohtaisten teemojen parissa. Jo nyt voi

Toimisto Vapaudenkatu 28, 1. krs
Puhelin 014 266 4349
keski-suomenmuseo.toimisto@jkl.fi
Näyttelyt Alvar Aallon katu 7
Puhelin 014 266 4346
PL 634, 40101 Jyväskylä
www.jyvaskyla.fi/keskisuomenmuseo

nähdä, että museot ovat yhä enemmän mahdollistajia. Profiloitumalla museot tavoittavat parhaiten kumppaninsa, asiakkaansa, yleisönsä. Pääosin julkisin varoin ylläpidettyinä museoille on yhä tärkeämpää, että niiden tietovarannot ovat helposti saavutettavissa ja käytettävissä. Kun museot avaavat aineistonsa, lähestytään jaettua asiantuntijuutta, josta kaikki hyötyvät.

Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet -kehittämiskokonaisuudessa tuodaan keskeisenä esille paitsi museoiden asiantuntijan rooli myös hyvinvointiin liittyvät tekijät, kuten osallisuus ja yhteisöllisyys sekä vapaaehtoistoiminta kulttuuriperinnön parissa. Tämä kuvastaa erityisesti ammattimuseoiden museotyön luonteen muuttamista ja on hyvä, että se nousee ohjelmassa esille. Myös museon rooli oppimisympäristönä ja oppimista tukevana asiantuntijatahona on entisestään vahvistunut uusien opetussuunnitelmien myötä.

Museot tuottavat palveluja kulttuuripalvelujen tavanomaisten käyttäjien lisäksi myös sosiaali- ja terveystoimelle, oppilaitoksille ja elinkeinotoimintaan. Jatkossa näiden kohdistettujen palvelujen muotoilu ja hinnoittelu on museoiden talouden kannalta keskeistä. Esimerkiksi Jyväskylässä kaupungin ylläpitämien museoiden palveluista eivät kunnan muut toimialat ole maksaneet.

Osaava ja oppiva museoala

Ohjelmassa on kiinnitetty huomio myös museoiden menestymisen kannalta keskeiseen osa-alueeseen eli osaamiseen. Toimintaympäristössä tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset vaikuttavat osaamiseen museoissa jopa yksilötasolla, kun työn sisältö ja osaamistarpeet muuttuvat. Moniammatillisuuden, eri alojen osaajien tarve korostuu. Toisaalta myös museoammatillisten osuus tulee turvata ja tukea museoiden henkilöstön kehittymistä moniosaajiksi. Osaamisen tarveselvityksen teko vuoteen 2020 mennessä luo hyvän pohjan kehittämiselle. Keskeistä on, että museoissa tunnistetaan, mitä osaamista museo tarvitsee menestyäkseen.

Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön

Museoiden kokoelmien valitseminen yhdeksi painopistealueeksi on tärkeää, sillä niihin perustuu museoiden olemassa olo ja toisaalta erottuminen muista toimijoista. Ohjelmassa voisi kuvata nyt esille tulevien asioiden lisäksi sitä, että kokoelmat ovat perusta muun muassa museoiden omassa ja museoiden välisessä näyttelytoiminnassa ja museopedagogisessa toiminnassa. Kokoelmien liikkuvuuden tavoite on aina vaan tärkeämpi, mutta esimerkiksi pienille museoille teoslainojen kustannukset saattavat olla ylivoimaisia. Tämä täytyy huomioida museoiden taloudessa. Kestävän kehityksen kannalta on tärkeää, että museot edelleen kehittävät tallennusvastuujakoa ja samalla keskinäistä vuorovaikutusta.

On hyvä, että ohjelmassa on nostettu esiin tutkimuspoliittisen ohjelman tarve. Se edistää museoiden profilointia ja vaikuttavuutta ja edellyttää usein tiivistä yhteistyötä muun muassa yliopistojen ja muiden tahojen kanssa.

Digitaalisuus mahdollisuuksien avaajana

Digitaalisuutta pidetään museopoliittisessa ohjelmassa mahdollisuuksien avaajana. Kokoelmat ja tietovarannot saadaan paremmin saavutettaviksi ja käyttöön. On varmistettava, että tekijänoikeudet ja henkilötietosuojasäädökset eivät estä museoiden kulttuuriperintötyötä. Ohjelma näkee tärkeänä kehittää asiakaslähtöisiä digitaalisia palveluja – olemaan läsnä siinä ympäristössä, missä yleisöt ovat.

Digitalisaatio tarkoittaa esimerkiksi aineistojen avointa jakelua, kun aiemmin asiakas on maksanut siitä, että on saanut museoaineistoa käyttöönsä. Avoimen tiedon periaate on tärkeä, mutta haastaa samalla pohtimaan uusia keinoja museoiden oman toiminnan tuottojen saamiseksi ja rahoituspohjan laajentamiseksi. Toimenpideehdotuksissa nostetaan esille aineistojen käyttöön liittyvät tekijänoikeudet ja henkilötietolakiin liittyvät asiat. On tärkeää, että tekijänoikeuskustannuksiin osoitetaan museoille riittävästi varoja.

Jyväskylän museopalveluiden museoissa digitalisaatiota pidetään ensiarvoisen tärkeänä. Se luo tuleville vastuumuseoille edellytykset tehdä globaalia yhteistyötä eri yhteistyökumppaneiden kanssa ja mahdollistaa yhteistyökanavan muiden museoiden ja asiakkaiden kanssa. Myös kokoelmiin liittyvään vapaaehtoistyöhön digitalisointi luo monipuolisia mahdollisuuksia muun muassa kokoelmatiedon rikastamiseen ja uusien toimintojen kokeiluun ja kehittämiseen sekä näyttelytoimintaan.

Uusien menetelmien käyttöönotto vaatii usein taloudellisia resursseja sekä koulutusta - jopa vanhasta pois oppimista. On tärkeää varmistaa riittävät resurssit, jotta uusiin toimintatapoihin voidaan siirtyä.

Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä

Museopoliittisessa ohjelmassa museot nähdään merkittävänä voimavarana paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Toimenpideehdotuksissa ”museoiden ylläpitäjiä kannustetaan kehittämään museoita toiminta-alueensa voimavarana ja luomaan hallinnonalat ylittävää yhteistyötä ja kumppanuuksia” ja toisaalta tavoitteena on, että ”kunnat ja muut museoiden ylläpitäjät sitoutuvat museoidensa toimintaedellytysten kehittämiseen ja hyödyntävät niitä strategisina voimavaroina ja alueiden elinvoimaisuuden edistäjinä”. Päämääränä on selkeä profiloituminen ja vahvemmat ja vaikuttavammat toimintayksiköt. Tämä usein tarkoittaa myös suurempia yksiköitä ja laaja-alaisempaa osaamis pohjaa.

Museoiden selkeä profiloituminen vahvistaa museokenttää ja yksittäisiä museoita. Selkeimmin se todennäköisesti näkyy pääkaupunkiseudulla, jossa on lukuisia suuria museoita. Toisaalta museotoiminnan maakunnallisuutta/alueellisuutta voidaan alueellisilla vastuumuseoille pitää profiloitumisena, mutta painopisteitä nousee esiin muitakin.

Ohjelmassa museot luokitellaan vastuualueen tai museotyypin mukaan. Tämä jako hämärtää hieman ammattimuseokentän kokonaisuutta. Muiden kuin vastuualuejakoon perustuvien ammattimuseoiden asema ja rooli ei ohjelmassa tule kovin selkeästi esille. Sitä vastoin vapaaehtoisvoimin hoidetut paikalliset kotiseutu- ja erikoismuseot ja niiden toiminta yhteisöissään nostetaan hyvällä tavalla esiin. Ne nähdään voimavarana, "helposti lähestyttävänä kulttuurin lähipalveluverkostona". Kiinnostavaa on, mikä kanta museolain uudistuksessa otetaan ammattimuseoiden minimihenkilömäärään.

On hyvä, että ohjelmassa esitetään nykyisen vastuualuejärjestelmän rakenteen ja tehtävien uudistamista. Ehdotuksessa alueellisen vastuumuseon tehtäviä ovat alueellisen museotyön kehittäminen, kulttuuriympäristön asiantuntijatehtävät ja kulttuuriperinnön, taiteen ja visuaalisen kulttuurin kehittämis- ja asiantuntijatehtävät. Parannusta aiempaan on se, että jatkossa valtiosuusjärjestelmän mukainen rahoitus määräytyy niiden tehtäväkokonaisuuksien perusteella, joista alueellinen vastuumuseo vastaa.

Tehtäväkokonaisuuksista sovitaan vuoropuhelussa ylläpitäjän kanssa. On tärkeää, että museolakiin kirjataan vastuumuseon tehtävät ja että myös kulttuuriympäristöön liittyvät asiantuntijatehtävät näkyvät laissa. Ohjelmassa on kiinnitetty huomio selkeään työnjakoon ja yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Tämä korostuu erityisesti kulttuuriympäristöön liittyvissä tehtävissä (vastuumuseo, muut alueen museot, kunnat, maakunta, Museovirasto). Ohjelmassa jää epäselväksi kuitenkin, mikä on esimerkiksi Museoviraston ja vastuumuseon välinen työnjako vaikkapa kulttuuriympäristön viranomaistehtävissä. Aiemmin tehtäväjako on perustunut sopimukseen. Olisi selkeämpää, että alueellisen vastuumuseon kulttuuriympäristöön liittyvät tehtävät määriteltäisiin laissa.

Jyväskylän kaupungin museopalveluissa on hallinnolliset valmiudet alueelliseen vastuumuseotoimintaan. Myös tiivistynyt yhteistyö museoiden välillä helpottaa rakenteiden muuttamista. Hieman epäselväksi jää, kenelle alueellinen vastuu määritellään. Tuleeko Keski-Suomessa alueellisen vastuun toteuttajaksi Jyväskylän kaupungin museopalvelut, joka kattaa kaikki alueelliselle vastuumuseolle määritellyt tehtävät Keski-Suomen museon tai Jyväskylän taidemuseon

sijaan. Vai onko vastuumuseo esimerkiksi Keski-Suomen museo, joka sopii kuvataiteeseen ja visuaaliseen kulttuuriin liittyvien tehtävien hoidosta Jyväskylän taidemuseon kanssa? Ensimmäinen vaihtoehto tuntuu selkeämmältä ja toiminnan kannalta järkevämmältä. Maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden yhdistäminen alueelliseksi vastuumuseoksi vahvistaa museoiden ammattiosaamista. Suurempana yksikkönä alueellinen vastuumuseo on vahvempi toimija, ja samalla voidaan varmistaa laajapohjaisempi asiantuntijuus.

Kiinnostavaa on myös se, miten asiat organisoidaan alueilla, joilla vaadittavia tehtävien hoitajia ei ole. Ohjelmaluonnoksessa esitetään sopimusten tekoa tehtävien hoidosta, jotta koko maa saadaan kateksi. Tulevat lakimuutokset vaikuttavat toiminnan organisoimiseen.

Valtakunnallisia erikoismuseoita esitetään ohjelmassa korvattavaksi valtakunnallisilla vastuumuseoilla. Suomen käsityön museo valtakunnallisena erikoismuseona on yksi Jyväskylän kaupungin museopalvelujen kolmesta museosta. Valtakunnallisten vastuumuseoiden toiminta-alue on laaja: paikallinen - kansallinen - kansainvälinen. Niiden rooli toimialansa asiantuntijana, kehittäjänä ja yhteistyökumppanina tulee museopoliittisen ehdotuksen mukaan korostumaan. Tarvitaan selkeyttä annettujen tehtävien painopisteiden määrittelyyn ja seurantaan, jotta päällekkäisyyksiä voidaan välttää. Tämä ohjaa museon profiloitumista ja vaikuttaa strategiaan valintoihin.

Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen

Ohjelmassa todetaan, että museot ovat kulttuuriperinnön asiantuntijoita ja merkittävä aluetaloudellinen voimavara. Vaikka museot itse eivät tästä aina hyödy taloudellisesti, ne tuovat välillisesti huomattavia tuloja sijaintipaikkakunnalleen. Museoiden perusrahoitus on tarkoitus edelleenkin kattaa julkisin varoin, mikä turvaa museotyölle tärkeän pitkäjänteisyyden ja niin kuin ohjelmassa todetaan "julkinen perusrahoitus tukee museoiden tehtävää moniarvoisen ja demokraattisen yhteiskunnan rakentamisessa". Tavoitteena on kuitenkin rahoituspohjan laajentaminen.

On ensiarvoisen tärkeää, että museoiden talous perustuu julkiseen rahoitukseen. Museoiden ansaintalogiikan kehittäminen ja uudet, innovatiiviset rahoitusmuodot vaativat museoilta uudenlaista osaamista, jota ei välttämättä kaikilla ole saatavilla. Tämä saattaa johtaa museoiden väliseen eriarvoistumiseen.

Toiminnan pitkäjänteistä ja päämäärätietoista kehittämistä tukee, jos tulevaisuudessa esimerkiksi vastuumuseoille myönnettävä erillISRahoitus ajoittuisi pidemmälle aikajaksolle, vaikkapa vastaamaan nykyisten nelivuotissuunnitelmien kautta.

Museoiden ja esittävien taiteiden rahoitusjärjestelmä on muuttumassa. Kiinnostavaa on, onko museoille tuleva rahoitus jatkossa mahdollisesti korvamerkittyä ja miten mahdollinen valtionosuuden kasvu vaikuttaa ylläpitäjätahon rahoitusosuuteen.

Rahoitukseen vaikuttaa merkittävästi myös oma tulonhankinta. Toisaalta ohjelmassa todetaan, että tarjolla pitää olla maksuttomia palveluja ja toisaalta, että omaa tulonhankintaa pitää vahvistaa. Ratkaisevaa on, miten museoiden palveluja voidaan tuotteistaa. Rahoituspohjan laajentaminen on myös haaste. Joukkorahoituksen käyttö on uusi asia ja vaatii asiaan perehtymistä, koulutustakin.

Museolaki ohjaa ja säätelee

Museopoliittisen työryhmän esittämä museolain kokonaisuudistus on tärkeä. Työryhmä on laaja-alaisesti esittänyt näkökohdat, jotka uudistuksessa tulee ottaa huomioon.

Toimenpide-ehdotusten vaikutukset

Ohjelman vaikutukset ovat merkittävät. Museoiden rooli yhteiskunnallisena toimijana on muutoksessa ja tulee vahvistumaan ja laajenemaan nykyisestä. Paitsi tehtävien kasvussa ja muuttumisessa tämän tulisi näkyä myös rahoituksessa.

JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN MUSEOPALVELUT

Heli-Maija Voutilainen
museotoimenjohtaja